

Hanna Hokkanen & Sanna Hämeenniemi

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN LASTEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN KUVIEN AVULLA VARHAISKASVATUKSESSA

Oululaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kuvien käytöstä

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN LASTEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN KUVIEN AVULLA VARHAISKASVATUKSESSA

Oululaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kuvien käytöstä

Hanna Hokkanen & Sanna
Hämeenniemi
Opinnäytetyö
Kevät 2022
Sosiaalian tutkinto-ohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan tutkinto-ohjelma

Tekijät: Hanna Hokkanen & Sanna Hämeenniemi

Opinnäytetyön nimi: Maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukeminen kuvien avulla varhaiskasvatuksessa - Oululaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kuvien käytöstä

Työn ohjaajat: Hannele Ollinen & Riikka Huttunen

Työn valmistumislukukausi ja -vuosi: Kevät 2022

Sivumäärä: 35 + 2 liitettä

Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää mitä kokemuksia oululaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajilla oli kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena. Tutkimuksemme tavoitteena oli tarkastella vuorovaikutuksen tukemista ja kuvien käytön keinoja osana maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa työskentelyä. Tutkimuskysymyksemme oli "mitä kokemuksia Oulussa sijaitsevassa päiväkodissa työskentelevillä varhaiskasvatuksen opettajilla on kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena".

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä varhaiskasvatukseen osallistuu maahanmuuttajataustaisia lapsia, joilla voi olla erilaisia kielitaustoja. Siitä syystä vuorovaikutuksen tueksi voidaan varhaiskasvatuksessa tarvita erilaisia tuen keinoja. Yhteistyökumppanimme toimiva päiväkotitoimi halusi pysytellä tutkimuksessa anonyyminä. Päiväkodin työntekijöiden kokemuksiin perustuvat tutkimustulokset ovat yhteistyökumppanin käytettävissä esimerkiksi kuvien käyttöön perustuvan toiminnan kehittämisessä.

Opinnäytetyön tietoperustassa käsitelimme maahanmuuttajataustaisuutta, vuorovaikutusta, varhaiskasvatusta ja kuvien käyttöä. Lisäksi tietoperustassa käsiteltiin maahanmuuttajataustaisen lapsen kotouttamista, vuorovaikutustaitojen merkitystä sekä kielitietoista varhaiskasvatusta. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena ja aineisto hankittiin Webropol-kyselyn avulla. Tutkimukseen osallistui kolme varhaiskasvatuksen opettajana toimivaa henkilöä. Tutkimustulosten analysointiin käytettiin teemoittelua.

Tulosten mukaan vastaajat olivat kokeneet kuvien käytön hyödylliseksi maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena arjen jokaisessa tilanteessa. Vastaajat kokivat hyödylliseksi muun muassa kuvitetun päiväjärjestyksen käytön sekä siirtymätilanteisiin ja tunnetiloihin liittyvien kuvien käytön. Tuloksissa nousi esille myös yhtenäinen kuvien käyttö henkilökunnan kesken. Saatua tuloksia tukee aiempi kuvien käyttöön liittyvä tutkimustieto. Johtopäätöksenä tuloksista keskeisimmäksi nousi kuvien käytön tärkeys kaikissa arjen tilanteissa. Jatkotutkimusehdotuksena esitämme tutkimusta liittyen varhaiskasvatuksen henkilökunnan opastamiseen kuvien käytössä.

Asiasanat: monikulttuurisuus, varhaiskasvatus, vuorovaikutus, kuvien käyttö.

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Hanna Hokkanen & Sanna Hämeenniemi

Title of thesis: Using visuals to support interaction with immigrant children in early childhood education

Supervisors: Hannele Ollinen & Riikka Huttunen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2022

Number of pages: 35 + 2 appendices

The topic of the thesis was to find out how early childhood education teachers use visuals to support interaction with children who have immigrant backgrounds. Our aim was to get knowledge on how the teachers experienced using of the visuals and what kind of benefits it had.

The research question was “what kind of experiences early childhood education teachers who work in a kindergarten located in Oulu have on using visuals to support interaction with children who have immigrant backgrounds”. The study was conducted by using a qualitative research methods and data were collected with questionnaire. Webropol 2.0 Online Survey and Analysis Software was used to create the questionnaire and to collect the data. Data from the questionnaire were analyzed by categorizing it into themes.

The results show that early childhood education teachers had found using visuals useful and effective. They felt that visuals were important to include in every action of the day and there could never be too much of using them. Earlier made studies of the topic and other used sources support the results gotten from this thesis.

Day-care center that we co-operated with can use the results to develop their ways of working with using visuals and immigrant children. In the future further studies could be made about how childhood education teachers are guided to use visuals to support interaction with immigrant children and do they feel that they get enough education related to that.

Keywords: multiculturalism, early childhood education, interaction, using visuals.

SISÄLLYS

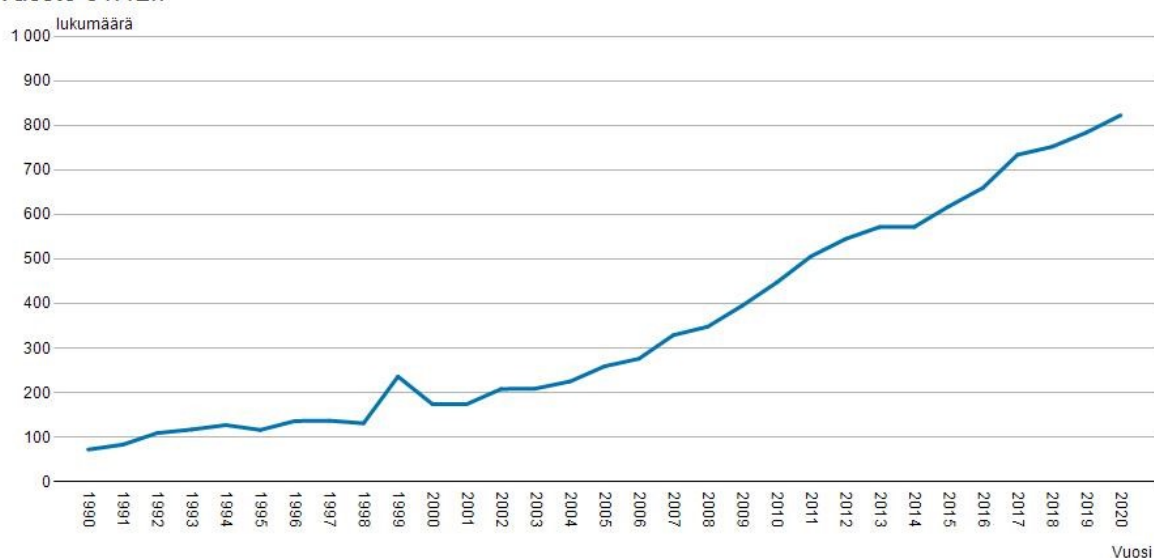
1	JOHDANTO	6
2	AIEMMAT TUTKIMUKSET JA KOMPETENSSIT	8
3	MAAHANMUUTTAJATAUSTAINEN LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA	10
3.1	Kotouttaminen osana varhaiskasvatusta	11
3.2	Vuorovaikutustaitojen merkitys ja kehittyminen maahanmuuttajataustaisella lapsella	11
4	KUVIEN KÄYTTÖ MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN LASTEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA VARHAISKASVATUKSESSA	13
4.1	Kuvallisen tuen käyttö osana varhaiskasvatusta	14
4.2	Varhaiskasvatuksen henkilökunta kuvallisen tuen käyttäjinä	15
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN LAADULLISENA TUTKIMUKSENA	18
5.1	Tutkimuskysymys, tarkoitus ja tavoitteet	18
5.2	Aineiston keruu	19
5.3	Kyselyn eettisyys ja luotettavuus	20
5.4	Tutkimustulosten analysointi teemoittelemalla	21
6	TUTKIMUSTULOKSET	22
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	26
8	POHDINTA	28
	LÄHTEET	32
	LIITTEET	36

1 JOHDANTO

Suomen väestöstä vuonna 2020 ulkomaalaistaustaisia henkilöitä oli 444 031, eli 8 prosenttia koko väestöstä (Tilastokeskus). Maahanmuutto on yleistynyt, joten varhaiskasvatuksessa on pyritty entistä paremmin huomioimaan maahanmuuttajataustaiset lapset ja varhaiskasvatus onkin mukana tukemassa lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan (Opetushallitus, Maahanmuuttotaustaiset oppijat varhaiskasvatuksessa, 2021). Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) yhtenä tavoitteena on lapsen yksilöllisen tuen tarpeen tunnistaminen ja tuen järjestäminen.

Jos lapsella on vaikeus ilmaista itseään puheen avulla tai vaikeus ymmärtää puhetta, hän saattaa helposti tuskastua ja turhautua, joka voi näkyä esimerkiksi kiukkuisuutena, levottomuutena tai vetäytymisenä (Ketonen, Launonen, Ikonen, Salmi, Palmroth, Röman & Mattinen 2014, 201). Kaikkien ymmärrettävissä olevat yhteiset viestinnän keinot tukevat toimivaa vuorovaikutusta, jonka seurauksena jokainen voi ilmasta itseään ja toiminta etenee sujuvalla tavalla (Merikoski & Pihlaja 2018, 209). Olemme molemmat suorittaneet opintojemme aikana ammattiharjoitteluja sekä työskennelleet varhaiskasvatuksessa, joten halusimme perehtyä työkentällä esille tulleeseen aiheeseen tutkimuksen muodossa.

Väestö 31.12. muuttujina Vuosi. MK17 Pohjois-Pohjanmaa, VIERASKIELISET YHTEENSÄ, 0 - 4, Väestö 31.12..

Lähde: Väestörakenne, Tilastokeskus

KUVA 1. Vieraskielisten 0–4-vuotiaiden määrän kasvu Pohjois-Pohjanmaalla. Taulukko tehty Tilastokeskuksen taulukkotyökalulla. (Tilastokeskus, Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain, 1990–2020.)

Opinnäytetyömme aiheena on maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukeminen kuvien avulla varhaiskasvatuksessa. Yhteistyökumppanimme on eräs Oulussa sijaitseva päiväkotijoka haluaa pysyä opinnäytetyössämme anonyyminä. Opinnäytetyöprosessin alussa olimme yhteydessä päiväkodin johtajaan, joka esitteli talon palaverissa esille nousseita teemoja. Ehdotetuista teemoista meitä kiinnosti eniten kuvien käyttö varhaiskasvatuksessa. Yhteistyökumppanimme toimivassa päiväkodissa kuvia käytetään vuorovaikutuksen tukena ja päiväkodissa on myös maahanmuuttajataustaisia lapsia.

Tutkimusmenetelmämme on kvalitatiivinen tutkimus. Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana pidetään todellisen elämän kuvaamista ja siinä kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia ja kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä mahdollisti kuvailevan tutkimusaineiston keräämisen. Tutkimusmenetelmän valintaan vaikutti myös opinnäytetyöprosessimme alussa vallitseva pandemiatilanne, joka oli sillä hetkellä epävakaa. Lisäksi pandemian vuoksi päätimme, että tutkimus toteutetaan Webropol-kyselyn avulla, jotta pystyimme minimoimaan mahdolliset aineistonkeruuseen liittyvät haasteet, kuten vierailurajoitukset. Webropol-kyselyn kysymykset liittyivät siihen, millaisissa tilanteissa kuvat koettiin hyödyllisiksi, miten kuvallista tukea käytetään, millaiset kuvat ovat hyödyllisiä, miten kuvien sijainti ja oikea-aikainen käyttö vaikuttavat sekä millaisia kokemuksia kuvien käytön ohjaamiseen ja opastukseen liittyen vastaajilla on.

Kuvien käyttöä varhaiskasvatuksessa on tutkittu aiemmin ja tuloksissa nostettu esiin kuvallisen tuen hyötyjä. Hyötyjen tiedostaminen voi olla syy kuvien käytön lisäämiseen varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyömme aihe tukee tätä havaintoa ja on näin ollen ajankohtainen, sillä myös meidän saamamme tutkimustulokset korostavat kuvien käytön positiivisia vaikutuksia. Opinnäytetyömme aihe on ajankohtainen myös siitä syystä, että varhaiskasvatuksen piirissä on maahanmuuttajataustaisia lapsia, joilla on oikeus tulla kuulluksi kielitaustasta riippumatta. Kulttuurien välinen vuorovaikutus on osa varhaiskasvatusta, ja sen tukena käytettäviä menetelmiä olisi hyvä nostaa esille. Mahdollisia haasteita vuorovaikutustilanteissa voidaan tukea esimerkiksi juuri kuvien avulla. Kuvat ovat kaikkien saatavilla, ja niitä löytyy esimerkiksi internetin vapaasti käytettävistä kuvapankeista.

2 AIEMMAT TUTKIMUKSET JA KOMPETENSSIT

Opinnäytetyöprossin alkuvaiheessa keskityimme luotettavien lähteiden ja aiempien tutkimusten etsimiseen. Yleisesti kuvien käyttöön liittyviä aiempia tutkimuksia löytyi jonkin verran, joista aiheitamme eniten vastasi Outi Haleniuksen tekemä pro gradu -tutkielma. Hän on tutkinut kuvallisen materiaalin pedagogista käyttöä päiväkodissa. Haleniuksen tutkimuksen mukaan kuvallinen materiaali on vaikuttanut kielen kehitykseen tai ollut tukena kommunikaatiossa. Etenkin erityistä tukea tarvitsevat ja suomea toisena kielenä puhuvat lapset ovat hyötäneet kuvallisen materiaalin käytöstä. Kuvallisen materiaalin käyttö äidinkielenään muuta kuin suomea puhuvien lasten kanssa oli tutkimuksen mukaan erityisen hyödyllistä suomen toisena kielenä-opetuksessa sekä suomen kielen oppimisessa. Kuvallinen materiaali auttaa tutkimuksen mukaan myös osallistumaan ja toimimaan, kun lapsi ei vielä osaa suomea. (Halenius 2012, 51–52.)

Toinen aiheeseemme liittyvä aiempi tutkimus oli Liisa Ahosen väitöskirja. Väitöskirjan aiheena on varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa, jota tutkiessaan Ahonen on saanut tutkimustuloksia liittyen pedagogiseen ennakkointiin. Tutkimustuloksissa selviää, että varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät ennakkoinnin apuna visuaalisia kuvia, esimerkiksi helpottamaan päivän kulkua tai muita arkisia toimintoja. Ahonen kuitenkin toteaa, että havainnointiaineistonsa perusteella edellä kuvattua on hyödynnetty hyvin vähän, vaikka kuvat ovat saattaneet kulkea varhaiskasvattajien mukana kaulanauhoissa. Poikkeuksena Ahonen kertoo olleen värilliset liikennevalokiekot, joilla varhaiskasvattajat ovat antaneet välitöntä palautetta lapsen käyttäytymisestä. (Ahonen 2015, 173.)

Aiemmat tutkimukset ja sosiaalialan kompetenssit ovat molemmat ohjanneet opinnäytetyöprosessimme kulkua. Sosiaalialalla tarvittavaa osaamista kuvataan opintoja ohjaavilla kompetensseilla. Kompetensseihin kuuluvat sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatioosaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen. (Soamk, Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit.) Sosionomin tuleekin tarkastella omaa ammatillista toimintaansa näiden kompetenssien kautta. Opinnäytetyömme oppimistavoitteet on laadittu vastaamaan kompetenssien mukaista sosiaalialalla tarvittavaa osaamista. Opinnäytetyön avulla kehitämme etenkin asiakastyön osaamistamme perehtymällä kuvallisen tuen käyttöön vuorovaikutuksen tukena varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyöprosessin

kautta vahvistamme myös eettistä osaamistamme tasa-arvon edistämisen näkökulmasta sekä tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelun kannalta. Tavoitteenamme on kokemuksia tutkimalla oppia ymmärtämään kuvien käytön merkitystä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena, jotta voimme tulevaisuudessa kiinnittää huomiota kuvien käytön mahdollisuuksiin ja haasteisiin. Uskomme, että asiantuntijoiden kokemusten tutkiminen antaa käytännönläheistä tietoa, jota meillä ei vielä itsellä ole. Kuvien käytön monipuolisuus ja tarpeellisuus kiinnostavat meitä molempia ja haluammekin kehittää omia taitojamme aiheeseen liittyen, sillä opintojen aikana kuvien käytöstä varhaiskasvatuksessa ei ole ollut syventävää teoretietoa. Toisena tavoitteenamme on opetella tutkimuksen tekemistä, sillä opinnäytetyö on molempien ensimmäinen tutkimustyö.

3 MAAHANMUUTTAJATAUSTAINEN LAPSI VARHAISKASVATUKSESSA

Maahanmuuttaja on vakiintunut termi, jolla tarkoitetaan pysyvästi Suomessa asuvaa ulkomaalaista ihmistä. Maahanmuuttaja voi saapua Suomeen erilaisten syiden takia, joita ovat esimerkiksi työt, avioliitto tai pakolaisuus. Suomi on mukana useammassa kansainvälisessä sopimuksessa, jotka rajoittavat tai määrittelevät tarkemmin maahanmuuttajiin liittyviä valtion oikeuksia ja velvoitteita. (Räty 2002, 12–13.) Maahanmuuttajataustaisesta lapsesta voidaan käyttää monia käsitteitä, joista yleisimpiä ovat monikulttuurinen lapsi, maahanmuuttajataustainen lapsi sekä monikielinen ja -kulttuurinen lapsi. Monikulttuurinen lapsi kattaa käsitteenä sekä maahanmuuttajataustaiset että monikieliset ja -kulttuuriset lapset. (Halme & Vataja 2011, 5.) Maahanmuuttajataustaisella lapsella on oikeus päästä osa-aikaiseen varhaiskasvatukseen viimeistään kolme vuotta täytettyään. Lapsille, jotka ovat kotoutumissuunnitelman piirissä palvelujen tulee olla maksuttomia. (Halme ym. 2011, 9.) Varhaiskasvatusta ohjaava laki koskee kaikkia varhaiskasvatukseen osallistuvia lapsia.

Varhaiskasvatuslaissa (540/2018) varhaiskasvatus on määritelty kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudeksi, joka on suunnitelmallista, tavoitteellista ja siinä painottuu pedagogiikka. Varhaiskasvatukselle on laissa määritelty monipuolisia tavoitteita, joita ovat muun muassa kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin edistäminen; oppimisen edellytysten tukeminen; tasa-arvon toteutuminen; leikin, liikkumisen, taiteiden ja kulttuuriperintöön perustuva monipuolinen pedagoginen toiminta; yhdenvertaisuuden ja sukupuolten tasa-arvon edistäminen; lapsen vuorovaikutustaitojen kehittäminen; toisten kunnioittaminen; lapsen osallistumisen ja vaikuttamisen varmistaminen ja vanhempien kanssa yhdessä toimiminen lapsen hyvinvoinnin parhaaksi. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.) Yksi varhaiskasvatussuunnitelman oppimisen alueista on kielten rikas maailma, ja sen keskeisimpänä periaatteena on vahvistaa lasten kielellisten taitojen ja valmiuksien sekä kielellisten identiteettien kehittymistä. Kielen ymmärtämisen taitoa tuetaan kuvailevaa ja tarkkaa kieltä käyttämällä, sekä tarvittaessa kuvia, esineitä ja tukiviittomia käyttämällä. Puheen tuottamisen kehittymistä tuetaan kiinnittämällä huomiota äänensävyihin ja äänenpainoihin. (Opetushallitus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 40–42.) Ensimmäiset varhaiskasvatuksessa vietetyt vuodet ovat ratkaisevia lapsen kaksikielisyydelle, kulttuuri-identiteetille sekä kotoutumiselle. Näin ollen varhaiskasvatuksen rooli vähemmistöjen integroitumisessa yhteiskuntaan on keskeinen. (Halme ym. 2011, 5.)

3.1 Kotouttaminen osana varhaiskasvatusta

Laki kotoutumisen edistämisestä (30.12.2010/1386) kuvailee kotouttamista yhteiskunnan ja maahanmuuttajan välisenä vuorovaikutteisena kehittymisenä, jonka tavoite on antaa maahanmuuttajalle tietoja ja taitoja, joista on hyötyä yhteiskunnassa ja työelämässä. Kotouttamiseen kuuluu lisäksi maahanmuuttajan tukeminen hänen oman kielensä ja kulttuurinsa ylläpitämiseen. Maahanmuuttajalle laaditaan kotoutumissuunnitelma, jonka avulla kotoutumista tuetaan (Kotoutuminen.fi). Kotoutumissuunnitelma otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laatiessa (Opetushallitus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 9). Varhaiskasvatus voi olla maahanmuuttajataustaisen lapsen ensimmäinen kosketuspinta suomalaiseen kulttuuriin ja kieleen ja varhaiskasvatus kokonaisuudessaan tukee lapsen kotouttamista suomalaiseen yhteiskuntaan (Opetushallitus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 50–57).

Maahanmuuttajien kotouttamisen yhtenä tavoitteena on kaksikielisyyden kehittymisen tukeminen. Yhteiskuntaan sopeutumisen ja osallistumisen kannalta on oleellista osata valtakieltä, mutta myös oman äidinkielen säilyttäminen on tärkeää. Maahanmuuttajataustaista perhettä tulee kannustaa oman äidinkielen käytössä, jotta lapsi hyväksyy oman identiteettinsä ja vanhempiensa taustan, eikä esimerkiksi häpeile sitä. Lisäksi oman äidinkielen osaaminen toimii perustana uuden kielen oppimiselle, sillä tutkimusten mukaan valtakieltä oppii paremmin lapset, jotka puhuvat sujuvasti myös omaa äidinkieltään. (Räty 2002, 156–159.) Lapsi voi omaksua useampia kieliä ja monikielisen lapsen kielenkehityksen kulkee lähes samaa kaavaa kuin yksikielisten lasten. Monikielisyys haastaa myös varhaiskasvatusta pohtimaan valtaväestön kielen omaksumiseen tarvittavia keinoja tukea eri kielistä lasta. (Smolander 2020, 268.) Maahanmuuttajataustaisen lapsen kielenkehityksellä tavoitellaan toiminnallista kaksikielisyyttä. Sen tarkoituksena on, että lapsi kykenee puhumaan aktiivisesti, ymmärtämään ja ajattelemaan kahdella kielellä sekä vaihtelevaan niitä automaattisesti. (Halme ym. 2011, 21.)

3.2 Vuorovaikutustaitojen merkitys ja kehittyminen maahanmuuttajataustaisella lapsella

Niemitalo-Haapolan, Haapolan ja Ukkolan mukaan vuorovaikutus on vastavuoroista toimintaa, jonka pääasiallinen tiedon välittäjä on kieli. Vuorovaikutuksen keinoja puheen lisäksi ovat Niemitalo-Haapolan ym. mukaan toiminta, eleet, ilmeet, äänenpaino ja konteksti. Vuorovaikutustaitojen kehittymiseen vaikuttaa sekä ympäristö että perinnölliset tekijät. (2020, 10.)

Vuorovaikutustaitojen kehitys alkaa heti syntymän jälkeen ja jatkuu siten, että varhain kehittyvät taidot rakentavat edellytykset myöhemmin ilmaantuville taidoille. Ihmisellä on synnynnäinen tarve vuorovaikutukseen. (Paavola-Ruotsalainen & Rantalainen 2020, 17–18.) Jo pienen vauvan ja vanhempien välinen vuorovaikutus vaikuttaa vauvan aivojen kasvuun ja kypsymiseen, erityisesti vauvan tunne-elämän ja käyttäytymisen säätelyyn, sosiaalisten vuorovaikutustaitojen, varhaisen moraalien ja stressinsäätelyn kehittymiselle sekä kiintymyssuhteen muodostumiseen (Puura & Mäntymaa 2010, 25). Pienestä lapsesta saakka vuorovaikutuksessa kehittyy sosiaaliset, emotionaaliset ja kognitiiviset taidot. Luottamusta rakentavassa vuorovaikutuksessa aikuinen ottaa lapsen odotukset ja toiveet huomioon aidosti ja vakavasti. (Ahonen & Roos 2021, 19.) Vuorovaikutustaitojen kehittyminen alkaakin siis jo pienestä pitäen, jonka tueksi lapselle on hyvä tarjota erilaisia mahdollisuuksia niiden harjoitteluun.

Opetushallituksen sivujen mukaan vuorovaikutusta voi oppia ja erilaisia vuorovaikutustilanteita onkin hyvä harjoitella. Sanattomalla vuorovaikutuksella voidaan täydentää puhetta ja joissain tilanteissa jopa korvata se kokonaan. (Opetushallitus, Vuorovaikutus 2021.) Sanaton vuorovaikutus on tasavertaisessa asemassa sanallisen vuorovaikutuksen kanssa. Katseen, ilmeiden, kehon liikkeiden sekä eleiden lisäksi käytettäviä sanattomia keinoja ovat myös toiminnat tai käden ulottuvilla olevat esineet. Lasten vuorovaikutusta tarkasteltaessa sanattomat vuorovaikutusaineokset ovat korostetussa asemassa. Etenkin pienten lasten kohdalla vuorovaikutus voi rakentua pelkästään ei-sanallisiin keinoihin. (Tykkyläinen 2011, 116.) Vuorovaikutuksen onnistuminen palkitsee lasta, kun hän kykenee sen avulla saavuttamaan haluamia asioita (Paavola-Ruotsalainen ym. 2020, 20). Vuorovaikutus perustuu ymmärtämiseen. Joskus vuorovaikutustilanne voidaan kokea haastavaksi, vaikka kyseessä olisi samanlaisen taustan tai yhteisen kielen omaavat ihmiset. Eri kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa oleellista onkin halu ymmärtää ja tulla ymmärretyksi, jotta kielivaikeudet ja kulttuurilliset erot eivät estäisi vuorovaikutuksen onnistumista. (Räty 2002, 69.)

4 KUVIEN KÄYTTÖ MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN LASTEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKENA VARHAISKASVATUKSESSA

Maahanmuuttajataustaisen lapsen kielen oppimista ja kommunikaatiota tukee visuaaliset keinot, erityisesti kuvien käyttö, puheen tukena. Kuvien käytön tulee olla suunnitelmallista ja alkaa välittömästi lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa. Kuvan avulla osoitetaan lapselle hänen kuulemansa sanan merkitys ja näin aktivoidaan sanan tai asian tunnistaminen. Lapsi oppii ymmärtämään mistä hänelle puhutaan, vaikkei hän osaisi vielä kieltä muuten. Kuvat auttavat sanan mieleen painamisessa ja mieleen palauttamisessa. Niiden avulla lapsi kykenee myös ilmaisemaan itseään vaikkei osaisi tai uskaltaisi vielä puhua uutta kieltä. (Gyekye & Ruponen 2018, 352.) Lapsi voi uudessa kieliympäristössä ollessaan tyypillisesti olla puhumatta. Silloin voi olla kyseessä valikoiva puhumattomuus, eli lapsi vaikenee kokonaan tietyissä sosiaalisissa tilanteissa kuten päiväkodissa. Tällaisissa tilanteissa lapsella tulee olla mahdollisuus kuvien käyttöön kommunikoinnin tukena. (Gyekye ym. 2018, 356.) Kuvia on helppo hahmottaa, sillä ne pysyvät paikallaan (Huuhtanen 2005, 48).

Kuvien käyttö on yksi osa esteetöntä viestintää, eli puhetta tukevaa ja korvaavaa kommunikointia. Esteettömällä viestinnällä pyritään helpottamaan arkea ja elämää, sekä auttamaan lasta luomaan itselleen keinoja ilmaista itseään. Esteetön viestintä on vuorovaikutuksen väline, mutta myös keino edistää lapsen kognitiivista kehitystä ja oppimista. Esteettömän kielen käytöllä luodaan tasa-arvoa, sillä sen avulla pystytään ylittämään kielelliset, kulttuurilliset ja kehitykselliset esteet. (Merikoski ym. 2018, 201–202.) Kielen yksi ominaisuuksista on se, että lapsi kykenee viestimään asioita, joita ei voi tietyssä tilanteessa osoittaa tai näyttää. Esteetön viestintä on juuri sellaisia tilanteita varten. (Merikoski ym. 2018, 208.) Kuvat tukevat lisäksi lapsen vuorovaikutusta, osallisuuden tunnetta ja ymmärrystä. Kuvien säännöllinen käyttö ja kuvien liittäminen johdonmukaisesti asiayhteyteen on perustana sille, että lapsi kykenee hyödyntämään kuvia merkityksellisinä symboleina ja niiden avulla oppii kieltä. Kuvien käyttöön liittyy kommunikointitilanteen hidastuminen, joka vaatii keskittymistä ja kärsivällisyyttä. Kuvia on syytä käyttää myös sen jälkeen, kun lapsi vaikuttaa osaavan jo ilmaista asioita puheellaan, koska silloin edelleen lapsen on kuvien avulla mahdollista täsmentää ja laajentaa omaa ilmaisuaan. (Gyekye ym. 2018, 353.)

Varhaiskasvatuksessa tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Erilaisia vaikeuksia pyritään ennalta ehkäisemään pedagogisilla järjestelyillä, esimerkiksi toiminnan eriyttämisellä ja

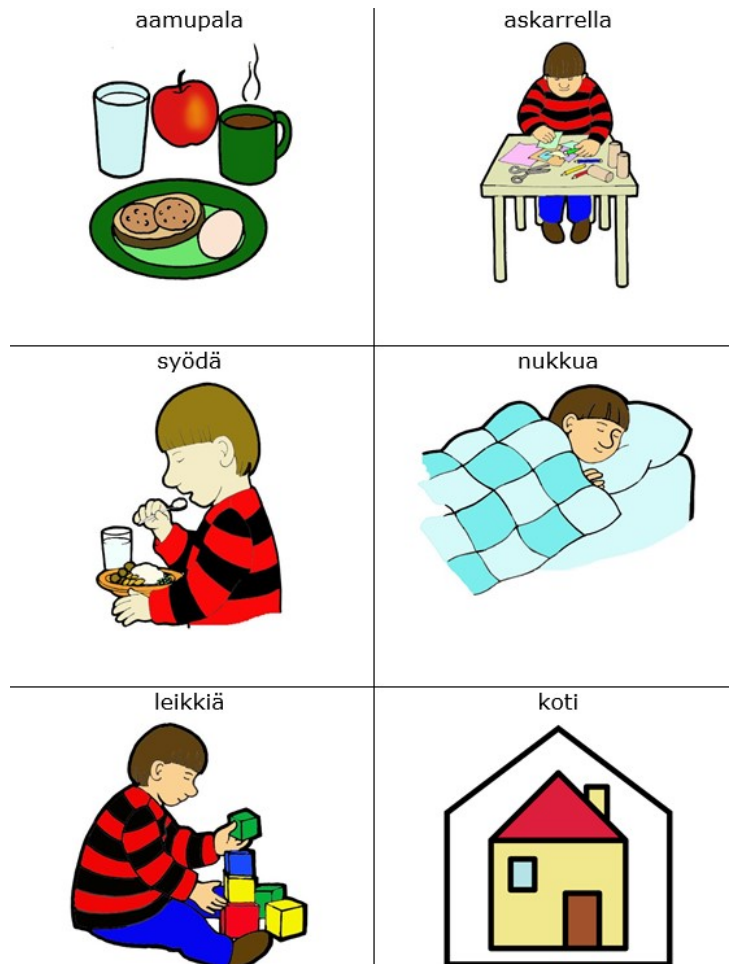
selkeällä päiväjärjestyksellä. Tuen tarpeiden ilmaantuessa oppimisympäristöä mukautetaan lapsen tarpeisiin sopivaksi ja tuki voi olla pedagogista, rakenteellista tai muita hyvinvointia tukevia järjestelyjä. Kuvien käyttö luetaan kuuluvaksi pedagogisiin järjestelyihin. (Opetushallitus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 50–57.) Kun lapsi oivaltaa voivansa vaikuttaa ympäristöön ja vuorovaikutuksen rakentamiseen, hän alkaa käyttää erilaisia kommunikointikeinoja. Tuttuja toimintoja esittävät kuvat antavat lapselle mahdollisuuden kommunikoida aikuisen kanssa niin, että aikuinen ymmärtää, mitä lapsi yrittää kertoa. (Ahonen ym. 2021, 69–74.)

4.1 Kuvallisen tuen käyttö osana varhaiskasvatusta

Varhaiskasvatuksessa kuvallinen tuki on tärkeää. Kuvien käytöstä on eniten hyötyä, kun ne ovat läsnä ja aktiivisessa käytössä koko päivän ajan. (Ahonen ym. 2021, 69.) Malisen mukaan (2019, 109) lapsen “oppimista helpottaa konkreettinen ja silmin havaittava kohde, johon uusi sana yhdistyy”. Kuvien käyttö toimii jäsentämisen ja pedagogisen ennakkoinnin tukena. Ennakointi auttaa esimerkiksi uusien tilanteiden sietämistä paremmin sekä lisää turvallisuuden tunnetta, joka taas tukee oppimista. Kuvien käyttö vähentää hämmennystä ja auttaa kiinnittämään huomiota olennaiseen. Näkyvillä olevat kuvat vähentävät työmuistin kuormitusta ja ohjaavat tarkkaavaisuuden suuntaamista ja näin asioiden ymmärtämistä. (Aro & Siiskonen 2014, 192–196.) Toiminnasta toiseen siirtyessä sanallisen viestin sanomaa on hyvä tehostaa kuvallisella tuella. Päivittäin toistuvia toimintoja kuvaavat kuvakortit tukevat lapsen kielenkehitystä, sekä kykyä hahmottaa tulevaa. (Ahonen ym. 2021, 69.)

Usein varhaiskasvatuksen ryhmissä vuorovaikutusta tukevaa kuvamateriaalia on esillä monipuolisesti. Päiväjärjestyksestä voidaan havainnollistaa asettamalla se seinälle, ja kuvat lelulaatikoiden kyljessä kertova selkeästi niiden sisällöstä (Merikoski ym. 2018, 207). Kuvien esitetty päiväjärjestys auttaa hallitsemaan aikäsitettä, hahmottamaan tapahtumien järjestystä sekä syy-seuraussuhteita. Kuvien avulla lapsen on helpompi käsittää mistä toiminta alkaa, mihin se päättyy ja keitä on mukana sekä ymmärtää mitä häneltä odotetaan missäkin tilanteessa. (Aro ym. 2014, 192–196.) Mitä lähempänä kuvat ovat lasten omaa toimintaympäristöä, sitä helpommin niiden merkitys avautuu lapsille (Merikoski ym. 2018, 207). Varhaiskasvatuksen ryhmän sääntöjen oppiminen ja muistaminen voi olla lapsille joskus haastavaa. Selkeät sääntökuvat seinällä ovatkin hyvä tapa muistutella lapsia yhteisistä pelisäännöistä. (Alijoki & Pihlaja 2017, 274.) Myös lasten konfliktitilanteissa tarvitaan usein aikuisen apua (Malinen 2019, 109). Esimerkiksi tunteen ja

käyttäytymisen välistä syy-seuraussuhdetta voi mallintaa kuvakorttien avulla (Ahonen ym. 2021, 203). Kuvien käyttöä on mielekästä hyödyntää muutenkin kuin perushoitotilanteissa. Kuvien käytön on hyvä olla lapsilähtöistä, ja kuvat on hyvä ottaa mukaan leikkeihin, peleihin ja ulkoiluun. Kuvien käyttöön liittyvänä haasteena voi olla kuitenkin esimerkiksi se, että kuvat eivät ole käytössä luontaisesti osana kehoa, verraten esimerkiksi tukiviittomien käyttöön. (Merikoski ym. 2018, 207.)

KUVA 2. Esimerkki kuvitetusta päiväjärjestyksestä. (Papunet.net)

4.2 Varhaiskasvatuksen henkilökunta kuvallisen tuen käyttäjinä

Varhaiskasvatuksen henkilöstö koostuu varhaiskasvatuksen opettajista, varhaiskasvatuksen sosionomeista, varhaiskasvatuksen lastenhoitajista, varhaiskasvatuksen erityisopettajista sekä päiväkodin johtajista. Kunnan, kuntayhtymän sekä yksityisen palvelun tuottajien tulee varmistaa, että varhaiskasvatuksessa toimii riittävä määrä eri kelpoisuusvaatimukset täyttäviä työntekijöitä, jotta varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat saavutettavissa ja jokaisen lapsen tuen tarpeisiin

vastataan. (Varhaiskasvatustalaki 540/2018.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi sanattomiin viesteihin ovat osa lapsen kokemusta kuulluksi tulemisesta. Lapsia tuetaan kommunikoimaan henkilöstön ja toisten lasten kanssa. (Opetushallitus, Varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 41.)

Kielitietoisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan sitä, että ollaan tietoisia eri kielten läsnäolosta jatkuvasti ja joka puolella. On oleellista, että varhaiskasvatuksen henkilökunta ymmärtää kielen merkityksen lapsen kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä, identiteetin rakentumisessa sekä yhteiskuntaan kuulumisessa. Varhaiskasvatuksen henkilökunta toimii kielellisenä mallina lapsille ja heidän tulee rohkaista lapsia monipuoliseen kielen käyttämiseen. (Kangas, Lastikka & Karlsson 2021, 133.) Kulttuuriseen moninaisuuteen ja kielitietoisuuteen kasvaminen voidaan myös määritellä osaksi globaalikasvatusta. Globaalikasvatus yhdistää opetussuunnitelman perusteiden mukaan opetuksen ja oppimisen kestäväen tulevaisuuden rakentamiseen. Osa globaalikasvatuksen ajatusta on, että kielitietoisuus tarjoaa keinoja ristiriitojen ratkaisuun kielen avulla sekä yksilöiden että kansojen välillä. (Opetushallitus, Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus 2021.)

Varhaiskasvattajan malli esteettömästä viestinnästä, tässä tapauksessa kuvien käytöstä, antaa lapsille luonnollisen tavan viestiä. Kuvien käyttö ja ylipäätään huomion kiinnittäminen vuorovaikutustaitoihin hyödyttää kaikkia lapsia. (Merikoski ym. 2018, 214.) Kuvien käyttöön ottaminen vaatii varhaiskasvatuksen henkilökunnalta tiettyjä toimia. Heidän tulee löytää käyttöön otettavat kuvat, esimerkiksi itse kuvaamalla päivän toimintoja, ihmisiä tai tilanteita. Internetissä on myös useita kuvapankkeja ja kuvakirjastoja, joista varhaiskasvattajat voivat ottaa kuvia vapaasti käyttöönsä. Kuvia löytyy myös muualta ympäristöstä, esimerkiksi mainoksista, pakkauksista ja tarra-ärkeistä. (Merikoski ym. 2018, 207–208.)

Kuvien käytön edellytyksenä vuorovaikutuksen tukena on, että lapsi tunnistaa käytettävät kuvat ja ymmärtää, mitä niillä voidaan ilmaista. Kuvia valittaessa tulisikin esimerkiksi ottaa huomioon, täytyykö kuvan jotain ominaisuutta korostaa ja millaisia kuvia tuettava henkilö hahmottaa parhaiten. Kaikkien tukena käytettävien kuvien ei tarvitse olla samantyyliisiä tai samasta kuvakokoelmasta, ja joskus kuvatyypin vaihtelevuus voi helpottaa muistamista. Konkreettisten asioiden hahmottaminen kuvien avulla on helpompaa muistaa, ymmärtää ja oppia kuin abstraktien käsitteiden. (Papunet.net.) Varhaiskasvatuksen henkilökunta tarvitsee ohjausta ja opastusta esteettömän viestinnän käyttöönottamiseksi varhaiskasvatuksessa. Ylipäätään esteetöntä viestintää on

tarpeellista suunnitella ja arvioida. Suunnitelmallisuuteen liittyy vahvasti oikea-aikaisuus, oikealaatuisuus ja oikeamääräisyys. Näiden avulla esteettömän viestinnän käyttö on jopa ehkäisevää toimintaa. Varhaiskasvattajalta vaaditaan myös herkkyyttä havaita lapsen jo olemassa olevat taidot sekä käyttää esteetöntä viestintää suunnitelmallisena jatkumona. (Merikoski ym. 2018, 219.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN LAADULLISENA TUTKIMUKSENA

Keskityimme teoriapohjaa tehdessämme maahanmuuttajataustaisuuteen, varhaiskasvatukseen ja vuorovaikutukseen sekä kuvien käyttöön sen tukena. Teoriapohjan avulla olemme halunneet tuoda esille kuvien käytön merkitystä eri näkökulmista. Teoriapohja tukee myös tutkimustuloksista saatuja tietoja. Käytimme opinnäytetyön teoriapohjan lähteinä sekä kirjallisia lähteitä että verkkolähteitä, ja etenkin johtopäätöksissä hyödynsimme aikaisemmin tehtyjä tutkimuksia. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jossa tutkimme kokemuksia. Laadullisessa tutkimuksessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa pyritään ymmärtämään kokonaisvaltaisesti tutkittavan kohteen ominaisuuksia, merkitystä ja laatua (Koppa, Laadullinen tutkimus). Laadullista tutkimusta voidaan kuvailla prosessinomaiseksi, sillä aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat voivat kehittyä tutkimusprosessin edetessä. Sen eri vaiheet eivät välttämättä ole myöskään etukäteen jäsennettävissä, vaan tutkimustehtävä ja aineistokeruuseen liittyvät päätökset voivat syntyä vähitellen tutkimuksen edetessä. Laadullisessa tutkimuksessa kerätyn aineiston merkitys teoreettisen tarkastelun jäsentäjänä korostuu ja tutkimuksessa tulisikin antaa tilaa käytännöstä esille tuleville ominaispiirteille ja ilmiöiden tarkastelulle. (Kiviniemi 2015, 74–78.)

5.1 Tutkimuskysymys, tarkoitus ja tavoitteet

Opinnäytetyömme tutkimuskysymys on **mitä kokemuksia Oulussa sijaitsevan päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajilla on kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena**. Selvitimme tässä tutkimuksessa, miten päiväkodin 3–6-vuotiaiden ryhmissä työskentelevät varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät kuvallista tukea maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena.

Opinnäytetyön tarkoituksena on kuvailla varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena. Kokemukseen keskittyvän tutkimuksen ongelmanasettelu koostuu kokemuksen kuvaamisesta, jäsentelystä ja kokemuksen tuottaman tiedon analysoinnista (Koppa, Kokemuksen kuvaaminen). Kerätyn aineiston perusteella sekä me että yhteistyökumppanimme saamme tietoa juuri kyseessä olevan päiväkodin työntekijöiden kokemuksista, kuvien käytön menetelmistä sekä kehitystarpeista. Tavoitteena on tarkastella vuorovaikutuksen tukemisen, kuvien käytön keinojen sekä maahanmuuttajataustaisten

lasten kanssa työskentelyn näkökulmista tutkittavaa aihetta ja kehittää omaa ammatillista osaamistamme. Laajan lähdemateriaalin käytön sekä kyselyn kautta saadun käytännönläheisen tiedon yhdistäminen on oman oppimisemme kannalta oleellista, sillä ne tukevat toinen toisiaan.

5.2 Aineiston keruu

Tutkimuksessa on piirteitä sekä strukturoidusta, että puolistrukturoidusta haastattelumuodosta, mutta sitä ei voi luokitella suoranaisesti kumpaankaan. Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat kysymykset samassa järjestyksessä. Sille ei ole täysin yhtenäistä määritelmää, sillä se sijoittuu formaaliudessaan täysin strukturoidun lomakehaastattelun ja teemahaastattelun väliin. Strukturoitu haastattelu on formaalein haastattelumuoto, ja se toteutetaan kyselylomakkeena, johon vastataan ohjatusti. Lomakkeessa on valmiit kysymykset ja vastausvaihtoehdot ja ne esitetään samassa järjestyksessä kaikille haastateltaville. (KvaliMOTV, Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu.)

Kyselyn avulla voidaan selvittää, mitä ihmiset ajattelevat, tuntevat tai kokevat (Hirsjärvi ym. 2009, 185). Tutkimusaineiston keräämiseen käytettiin Webropol-kyselyä, jonka kyselylomakkeessa oli avoimia kysymyksiä. Kysymykset liittyivät varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksiin kuvien käytöstä vuorovaikutustilanteissa maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa. Aineistonkeruu tapahtui anonymisti, emmekä julkaise yhteistyöpäiväkodin nimeä missään kohtaa tutkimusta. Aloitimme aineiston keruun lähettämällä kyselylinkin ja saatekirjeen sähköpostitse päiväkodin johtajalle heti opinnäytetyösuunnitelmamme hyväksymisen jälkeen. Pyysimme päiväkodin johtajaa välittämään viestin 3–6-vuotiaiden lasten ryhmien varhaiskasvatuksen opettajille vastattavaksi, ja tavoitteenamme oli saada vastaukset vähintään neljältä varhaiskasvatuksen opettajalta kahden viikon sisällä kyselyn lähettämisestä. Olimme etukäteen varmistaneet, että päiväkodissa on tutkimuksen kannalta tarvittava määrä varhaiskasvatuksen opettajia, jotka voisivat vastata kyselyymme. Emme saaneet tarvittavaa määrää vastauksia kahden viikon aikana, jonka jälkeen jatkoimme vastausaikaa viikolla ja ilmoitimme asiasta päiväkodin johtajalle sähköpostilla. Jatketun ajan jälkeenkään vastauksia ei ollut riittävästi ja olimme yhteydessä päiväkodin johtajaan puhelimitse. Jatkettuamme kyselyaikaa vielä viikolla, saimme tarvittavan määrän vastauksia tutkimuksen toteuttamisen kannalta ja pystyimme aloittamaan aineiston analyysin.

5.3 Kyselyn eettisyys ja luotettavuus

Eettisyys kyselytutkimuksessa toteutui siten, että kyselyyn vastanneiden henkilöllisyys ei tule ilmi missään vaiheessa. Kyselylomakkeen kautta kerättyä tietoa käytettiin ainoastaan opinnäytetyöhön liittyvään tarkoitukseen ja tästä ilmoitimme kirjallisesti kyselytutkimukseen liittyvässä saatekirjeessä sekä itse sähköisen kyselylomakkeen alussa.

Käytimme aikaa tutkimuskysymyksen laatimiseen ja muotoiluun, jotta kysymykset olivat tutkimuksemme aiheen mukaisia. Webropol-kyselyssämme oli lyhyitä kysymyksiä ja lisäsimme niihin tarkentavia selvennyksiä. Käytimme kyselyn laatimisessa apuna kyselylomakkeen laadinnan yleisiä ohjeita, joita ovat esimerkiksi kyselylomakkeen selkeys, kysymysten määrä ja järjestys sekä sanavalintojen tarkistaminen (Hirsjärvi ym. 2009, 202–203). Muotoilemalla kyselylomaketta huolellisesti, pyrimme siihen, että vastaukset käsittelisivät kysymiämme asioita. Tarkentavien selvennysten tarkoituksena oli välttää aiheen vierestä vastaamista.

Pyrimme hyödyntämään kaikkea haastatteluista keräämäämme tietoa ja muodostimme kyselylomakkeen kysymykset tietoperustaan pohjautuen. Olimme ottaneet huomioon tutkittavan kohderyhmän mahdollisen kadon ja kysymysten tulkinnanvaraisuuden. Luotettavuutta lisäsi se, että keräsimme tutkimusaineistoa työntekijöiltä, jotka työssään käyttävät kuvallista tukea ja jo kyselyn alussa vastaajilta varmistettiin heidän käyttävän kuvia työssään.

Tutkimuksen arviointiin liittyy tutkimuksen validius eli pätevyys. Validius on tutkimusmenetelmän kyky mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata. Tähän liittyy myös esimerkiksi kyselylomakkeiden laatimiseen käytettävät sanavalinnat, jotka vastaaja saattaa ymmärtää eri tavalla, miten tutkija on ne tarkoittanut. Jos tutkija ei ymmärrä muuttaa omaa ajatusmalliaan, ja tutkii vastauksia vain alkuperäisestä näkökulmastaan, tutkimustulokset eivät välttämättä ole päteviä. (Hirsjärvi ym. 2009, 231–232.) Tuloksia ei saa yleistää kriittikömmästä, sepittää tai kaunistella (Hirsjärvi ym. 2009, 24). Tulokset saatuaamme perehdyimme niihin tarkasti, muodostaaksemme mahdollisimman perusteellisia johtopäätöksiä tutkittavaan aiheeseen liittyen. Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida erilaisilla menetelmillä. Yksi tapa vahvistaa tutkimuksen luotettavuutta on saturaatio, jolla tarkoitetaan sitä, että eri lähteistä tai tutkittavista saatavat tutkimustulokset toistuvat. (Kananen 2019, 33.) Saamissamme tutkimustuloksissa esiintyi toistoa, ja monia ilmi tulleita teemoja tuki myös aikaisemmat aiheeseen liittyvät tutkimukset.

5.4 Tutkimustulosten analysointi teemoittelemalla

Tutkimuksemme eteni aineiston saatuaamme vastausten analysointiin, jonka aloitimme niiden huolellisella läpikäymisellä. Aluksi aineisto tulee tarkistaa ja päättää, onko joitain vastauslomakkeita hylättävä esimerkiksi puutteellisten tietojen tai virheellisyksien vuoksi (Hirsjärvi ym. 2009, 221). Tarkistimme Webropol-kyselyn vastauslomakkeet tyhjiä tai virheellisten vastausten varalta. Tyhjiä vastauslomakkeita ei ollut, joten meidän oli mahdollista hyödyntää jokaista saatua vastauslomaketta. Hirsjärven ym. mukaan analyysitavat ovat jaettavissa selittämiseen pyrkivään lähestymistapaan ja ymmärtämiseen perustuvaan lähestymistapaan. Analyysitapa valitaan sen mukaan, mikä tapa parhaiten antaa vastauksen tutkimuskysymykseen. Valitsimme analyysitavaksi ymmärtämiseen pyrkivän lähestymistavan, jossa käytetään laadullista analyysiä ja päätelmien tekoa. (2009, 224.)

Kävimme yksityiskohtaisesti kaikki saadut vastaukset ja teemoittelimme ne opinnäytetyön raporttia varten. Teemoittelun avulla aineistosta etsitään keskeisiä yhdistäviä tai erottavia seikkoja. Apuna teemoittelussa voidaan käyttää esimerkiksi koodausta. (KvaliMOTV, Teemoittelu.) Hyödyntämällä koodausta teemoittelussa, voidaan aineistosta poimia helposti tiettyä aiheetta koskevat kohdat. Koodaus voidaan tehdä esimerkiksi värien tai merkkien avulla. (KvaliMOTV, Koodaus. Viitattu 16.11.2021.)

Siirsimme kyselyn vastaukset webropolista word-tiedostoon, jonka jälkeen tarkastelimme vastauksia värittäen toistuvat aiheet vastauksissa. Aiheet väritettiin eri värein, jotta niiden toistuvuus oli helpommin hahmotettavissa. Aiheet, jotka toistuivat vastauksissa eniten, olivat siirtymätilanteet, päiväjärjestys, leikin kuvittaminen ja tunteiden sanottaminen kuvien avulla. Tulosten analysoinnin lisäksi on pyrittävä laatimaan synteesejä, eli pääseikkojen yhteen kokoamista (Hirsjärvi ym. 2009, 230). Teemoittelun myötä pystyimme laatimaan aineistosta synteesejä, joiden avulla teimme johtopäätöksiä.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvailla, millaisia kokemuksia oululaisen päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajilla on kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena. Tutkimustulokset -luvussa käsittelemme Webropol-kyselyn kautta saatuja vastauksia. Kyselylomakkeen kysymykset ovat tekstissä kursivoituina ja alle on koottu saadut vastaukset. Kaikilla vastaajilla oli ammattikorkeakoulututkinto ja kokemusta kuvien käytöstä työssään.

Millaisia kokemuksia sinulla on kuvien käytöstä vuorovaikutustilanteissa maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa? Esimerkiksi missä tilanteissa kuvien käyttäminen on toimivaa ja missä ei?

Kaikissa vastauksissa ilmeni kuvien käyttö siirtymätilanteissa ja tunteiden ilmaisemisen tukena. Vastausten mukaan kuvien käyttö koettiin hyödyllisenä arjen jokaisessa tilanteessa. Vastauksissa mainittuja perustarpeisiin liittyviä kuvia olivat esimerkiksi vessassa käyminen, pukeminen ja ruokailu. Etenkin varhaiskasvatuksen alkuvaiheessa perustarpeisiin liittyvät kuvat koettiin osassa vastauksissa tärkeänä, jotta kommunikointi olisi molemminpuolista. Yhdessä vastauksessa nostettiin esille kuvien käyttöön liittyvä suunnittelu, jotta käytettävät kuvat olisivat oikeanlaisia ja selkeästi esillä.

Vastauksissa tuli ilmi myös kuvien käyttö tunnetilojen kuvittamisessa. Lisäksi vastauksissa kerrottiin kuvien käyttämisestä leikkisääntöjen kuvittamisessa ja leikkivalintataulun käytössä, jolloin lapsi voi valita leikin ilman sanoja. Ryhmätilojen ja toiminnan kuvitus tuli myös ilmi eräässä vastauksessa. Kuvien käyttö nähtiin hyödyllisenä tukena kaikkien lasten kanssa toimiessa, mutta etenkin suomea toisena kielenä puhuvien lasten kanssa.

Miten käytät kuvallista tukea maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena?

Vastauksissa korostui jälleen kuvien käytön merkitys kaikissa arjen tilanteissa, siirtymätilanteissa ja tunteiden ilmaisemisen tukena. Vastausten mukaan kuvia käytetään esimerkiksi leikin valitsemistilanteissa ja leikkitalanteissa, lapsia ohjeistaessa ja toimintaa ohjatessa. Kuvien käytöstä puhuttiin "sosiaalisen tarinan kertomisena", joka vastaajan esimerkin mukaan voi toteutua

seuraavalla tavalla: lähdetään retkelle, retkellä etsitään kauniita syksyn lehtiä, kerätään kauniit lehdet yhteiseen pussiin ja tuodaan takaisin päiväkodille.

Lisäksi osa vastaajista kertoi käyttävänsä kuvallista tukea perustarpeiden ilmaisussa. Useampi vastaaja painotti kuvien käytön olevan tärkeä osa arjen toimintojen kuvaamista ja hyödylliseksi oli koettu se, että jokaisella työntekijällä oli yhtenäiset kuvat käytössään. Useampi kuin yksi vastaaja otti esille vastauksessaan myös liikennevalokorttien tai eri väristen hymiöiden käyttämisen palautteenannon ja kannustamisen tukena. Vastauksista saimme selville myös muita vastaajien mielestä hyviä kuvallisen tuen käytön keinoja. Niitä olivat vastausten mukaan esimerkiksi puheen sanoittaminen, päiväjärjestys seinällä ja kuvitetut ryhmätilat.

KUVA 3. Esimerkki liikennevalokorteista. Kuva: Sanna Hämeenniemi.

Millaiset kuvat ovat kokemuksesi mukaan hyödyllisiä vuorovaikutuksen tukena?

Useassa vastauksessa vastaajat kokivat päiväjärjestyksen olevan hyödyllinen. Erään vastaajan mukaan päiväjärjestys vaikuttaa lapsen arjessa jaksamiseen, selviämiseen ja kommunikaatioon. Tästä syystä vastaaja koki päiväjärjestyksen sopivaksi selkeänä ja lyhyenä. Toisessa vastauksessa tuotiin esille, että päiväjärjestyksestä on helppo osoittaa lapselle, missä tilanteessa ollaan menossa. Erityisissä tilanteissa, kuten esimerkiksi jumpalle lähtemisessä, siirtymäkuvista oli erään vastaajan mukaan hyötyä, koska lapsi tietää mitä mukavaa on luvassa.

Leikkiin liittyvät kuvat koettiin useammassa vastauksessa hyödyllisiksi, ja niiden avulla leikitilanteet voidaan rakentaa mieluisiksi ja lapsen omaa mielenkiintoa hyödyntäen. Yhden vastaajan mukaan kuvien hyödyllisyys tulee ilmi lapsen mahdollisuutena kertoa omista haluistaan ja tarpeistaan, etenkin kun jokaisen työntekijän kuvakommunikaation keinot ovat yhtenäiset. Myös tunnekuvat koettiin eräässä vastauksessa hyödyllisiksi. Eräässä vastauksessa tuli ilmi hymynaaman käyttö kannustamistarkoituksessa herkästi silloin, kun lapsi toimii hienosti.

Minkälaisia kokemuksia sinulla on.... a) kuvien oikea-aikaisesta käytöstä

Kuvien oikea-aikainen käyttö oli vastausten mukaan tärkeä keino auttaa lapsia jäsentämään päivää ja päiväjärjestystä voidaankin kuvien avulla käydä läpi monta kertaa päivässä. Eräs vastaaja kuvaili kuvien oikea-aikaista käyttöä tarpeellisena joka tilanteessa, eikä hänen mukaansa kuvia voi koskaan olla liikaa tai ylimääräisiä. Vastauksissa tuli ilmi myös, että erään vastaajan kokemuksen mukaan kuvien oikea-aikainen käyttö vuorovaikutustilanteissa helpottaa arkea, selkeyttää aikuisen viestintää, tukee kielen oppimista ja ymmärtämistä ja ilostuttaa. Kuvien oikea-aikainen käyttö tukee myös lapsen omaa aktiivisuutta kuvien käyttäjänä, kun lapsi oppii itse osoittamaan kuvista mitä seuraavaksi tapahtuu. Yksi vastaajista nosti esille myös kuvien oikea-aikaisen käytön hyödyllisyyden hankalissa tilanteissa, jolloin kuvien nopea saatavuus ja selkeys auttavat selvittämään tilanteita. Vastaajan mukaan myös tunnekuvat oikea-aikaisesti käytettynä ovat tärkeitä lapsen tunteiden säätelyn ja kehityksen kannalta.

Minkälaisia kokemuksia sinulla on.... b) kuvien määrästä ja niiden sijainneista

Vastauksissa ilmeni, että arjessa tarvittavia kuvia on hyvä kuljettaa koko ajan mukana, esimerkiksi kaulanauhassa. Erään vastaajan mukaan kaulanauhan kuvissa voi olla kuvia liittyen

siirtymätilanteisiin, perustarpeisiin ja tunteisiin. Erään vastaajan mielestä kuvia ei voi olla liikaa, mutta hän pohti kuitenkin suuren kuvanipun voivan olla haitaksi. Hän itse suosi kaksipuolista lappua, jossa tarvittavat kuvat ovat. Vastaaja koki, että kuvista tulee olla helposti löydettävissä sopiva kuva viestin tueksi. Myös tässä kysymyksen osassa nousi ajatuksia päiväjärjestyksestä, jonka tulisi olla selkeä, yksinkertainen ja toimiva. Eräs vastaaja oli sitä mieltä, että päiväjärjestyksiä saisi olla joka tilassa. Useassa vastauksessa tuli ilmi, että tiettyjen tilanteiden kuvat on hyvä sijoittaa siihen liittyvään paikkaan, esimerkiksi pukemiskuvat eteisessä, leikkitalu leikkien luona ja ruokakuvat ruokapöydässä. Eräässä vastauksessa oli kerrottu, että ruokatilanteissa lapsi voi kuvien avulla pyytää esimerkiksi lisää ruokaa, leipää tai juomaa. Yhden vastaajan kokemuksen mukaan suomea toisena kielenä puhuvien lasten kanssa kuvien määrä tulee olla rajattu.

Minkälaisia kokemuksia sinulla on ohjauksesta ja opastuksesta liittyen kuvien käyttöön?

Erään vastaajan kokemukset ohjaukseen ja opastukseen liittyen olivat positiivisia. Hänen mukaansa kuvien käyttö ohjauksen ja opastuksen tukena helpottaa kommunikointia kaikkien lasten kanssa, ei vain eri kielitaustan omaavien lasten kanssa. Kuvia käyttäessä ohjaus tapahtuu vastaajan mukaan kuulo- ja näköaistin kautta, jolloin se "uppoaa" paremmin vastaanottajaansa. Toinen vastaaja koki kuvien käytön ohjauksen ja opastuksen tukena "simpelinä", kunhan kuvien käytön saa osaksi jokaista päivää. Vastauksessa tuli ilmi, että on hyvä asia, jos koko talossa on yhteisesti sovitut kuvakäytännöt, hyväksi todettuja kuvia jaetaan sekä hyödynnetään valmiita kuvia. Eräässä vastauksessa nousi esille myös kokemukset siitä, kuinka yhdistetty selkosuomi ja kuvien käyttö auttaa lapsia aidosti ymmärtämään tilanteita. Kuvien käyttö ohjauksen tukena ja rauhallinen tilanteiden läpi käyminen mahdollistaa ohjauksen tapahtuvan lasten tasolla. Vastaaja toi esille myös kuvien tärkeyden arjen jokaisessa tilanteessa, esimerkiksi sopivien kuvien käytön myös ulkoilutilanteissa.

Saimme vastausten perusteella juuri tutkimuskysymykseemme vastaavaa kokemusperäistä tietoa. Keskeisimpinä tuloksina pidämme sitä, että varhaiskasvatuksen opettajat kokevat kuvien käytön olevan hyödyllistä etenkin erilaisissa siirtymä- ja toiminnanohjaustilanteissa. Kuvien käyttö koettiin tärkeäksi osaksi jokapäiväistä varhaiskasvatusta, ja niiden käyttötarkoitukset olivat monipuolisia.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelemme tutkimuksesta saatuja johtopäätöksiä, jotka on koottu kyselystä saatujen vastausten perusteella. Peilaamme saatuja tutkimustuloksia jo aiemmin tehtyjen tutkimusten tuloksiin etsien eroja ja samankaltaisuuksia. Johtopäätösten analysoinnissa käytimme tukena aiemmista tutkimuksista saatuja samankaltaisia tuloksia. Johtopäätöksiä tehdessämme hyödynsimme aiemmin tekemäämme teemoittelua ja tarkistimme alkuperäiset vastaukset monta kertaa varmistaaksemme, että tulkitsimme ne oikein.

Tutkimuskysymyksemme oli ”mitä kokemuksia Oulussa sijaitsevassa päiväkodissa työskentelevillä varhaiskasvatuksen opettajilla on kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena”. Vastaajina toimivat 3–6-vuotiaiden ryhmissä työskenteleviä varhaiskasvatuksen opettajia. Vastausten perusteella ilmeni, että kaikilla vastaajilla oli ammattikorkeakoulututkinto ja kokemusta kuvien käytöstä. Vastaajien kokemukset kuvien käyttöön liittyen olivat pääasiassa myönteisiä ja osittain samankaltaisia. Outi Haleniuksen tutkimuksessa varhaiskasvatuksen opettajat kertovat kuvien käytön tärkeyden korostuvan erityistä tukea tarvitsevien ja suomea toisena kielenä puhuvien lasten kehityksen tukemisessa (Halenius 2012, 37–38).

Haleniuksen pro gradu -tutkielman tutkimustuloksissa oli paljon yhtäläisyyksiä meidän saamiemme tutkimustulosten kanssa. Haleniuksen tuloksista selviää, että kuvallisen materiaalin käyttö on hänen tutkimissaan päiväkodeissa säännöllistä ja päivittäistä. Hänen saamiensa tulosten mukaan kuvallisen materiaalin keskeinen käyttötapa ja tarkoitus on toiminnan jäsentäminen. (Halenius 2012, 76.) Meidän saamamme tulokset kertovat myös siitä, että kuvien käyttö on tärkeää jokaisessa arjen tilanteessa ja kuvia käytetään paljon. Kuvien avulla voidaan jäsentää tutkimustulostemme perusteella niin tunteita, toimintaa kuin perustarpeitakin. Kukaan vastaajista ei ottanut esille tilanteita, joissa kuvien käyttö ei olisi toimivaa.

Haleniuksen tekemässä pro gradu -tutkielmassa tuli ilmi, että jokaisessa tutkitussa päiväkodissa käytettiin kuvitettua viikko-ohjelmaa jossain muodossa. Tutkimuksen mukaan kuvitettu päiväohjelma auttaa lasta hahmottamaan päivän kulkua sekä ennakoimaan tapahtumia. (Halenius 2012, 76.) Myös meidän tutkimuksessamme päiväjärjestyksen hyödyllisyys nousi esille useaan otteeseen. Päiväjärjestyksen avulla on helppo osoittaa missä ollaan menossa, mitä seuraavaksi

tapahtuu ja sitä voidaan käydä läpi monta kertaa päivässä. Päiväjärjestys on erittäin tärkeä lapsen jaksamisen, kommunikoinnin ja selviämisen kannalta. Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa on esitelty kielitietoisia toiminnallisia menetelmiä, ja kuvitettua päiväjärjestystä on käytetty esimerkkinä kuvallisesta tuesta myös siinä (Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 87). Kuvia käytetään monipuolisesti erilaisissa tilanteissa ja niiden avulla voidaan selittää, ohjeistaa sekä antaa palautetta. Tutkimuksen perusteella kuvat ovat tärkeä vuorovaikutuksen tukimuoto.

Hyödylliseksi koetut kuvat ovat selkeitä ja lasten ymmärryksen tason mukaisia. Hyödylliset kuvat ovat sellaisia, joiden avulla lapset voivat myös itse kertoa omista tarpeistaan, haluistaan ja tunteistaan. Kuvien oikea-aikainen käyttö helpottaa arkea ja selkeyttää toimintaa. Kun kuvia käytetään oikea-aikaisesti vuorovaikutuksen tukena, helpottaa se aikuisten työskentelyä ja lasten ymmärtämistä. Kuvien ollessa käytössä tulee miettiä ovatko ne saatavilla ja näkyvissä kaikille, sekä sitä, voiko seinillä voi olla jopa liikaa kuvia (Merikoski ym. 2018, 203). Tutkimuksemme mukaan kuvien olisi hyvä olla helposti saatavilla, esimerkiksi avainnauhassa tai selkeästi seinillä. Tällöin kuvien käyttö on helpompaa ja oikea-aikaisempaa. Se, että kuvat ovat myös lasten nähtävillä osallistaa lapsia kuvien käyttöön. Varhaiskasvatuksen työntekijät tiedostavat kuvien käytön hyödyllisyyden ja tutkimuksen perusteella ovat myös haluavat aktiivisesti käyttää kuvia.

Vastausten mukaan kuvien käyttö on koettu hyödylliseksi. Vastauksista saadun tiedon pohjalta olisi hyödyllistä pyrkiä kannustamaan niin uusia kuin vanhojakin työntekijöitä kuvien käyttöön, antaa aikaa uusien kuvamateriaalien tekemiselle sekä mahdollisesti työntekijöille lisäkoulutusta kuvien käyttöön liittyen. Vaikka tutkimusjoukkomme oli pieni, vastaukset olivat jäsenneltynä ja perusteltuja, ja ne antoivat todenmukaista tietoa. Vastaukset perustuivat jokaisen vastaajan henkilökohtaiseen kokemukseen ja antoivat näin ollen rehellisen ja realistisen kuvauksen kuvien käytöstä päiväkodin arjessa.

8 POHDINTA

Tässä luvussa pohdimme opinnäytetyömme prosessia kokonaisuutena. Aloitimme opinnäytetyön suunnittelun syksyllä 2020, mutta varsinainen aiheemme muovautui valmiiksi vasta seuraavana keväänä. Teimme yksityiskohtaisen opinnäytetyösuunnitelman ennen varsinaisen opinnäytetyön aloittamista, josta oli paljon apua opinnäytetyön johdonmukaisen etenemisen kannalta. Opinnäytetyöprosessimme oli kokonaisuudessaan vaativa, mutta opettavainen. Koimme työn tekemisen usein haastavaksi johtuen siitä, että tutkimuksen teko oli molemmille uutta ja jouduimme käyttämään yllättävän paljon aikaa ohjeiden etsimiseen ja sisäistämiseen. Lisäksi pyysimme ohjausta ohjaavilta opettajilta aina tarvittaessa, ja sitä saadessamme pystyimme jatkamaan työn parissa. Keskinäinen yhteistyömme oli joustavaa ja sujuvaa koko työn ajan ja molemmat tekivät oman osuutensa. Olemme tyytyväisiä siihen, että saimme pitkän opinnäytetyöprosessimme päätökseen ja voimme jatkaa ammatillista kehittymistämme työelämässä.

Tutkimuksen aihe on ajankohtainen, sillä varhaiskasvatukseen osallistuu maahanmuuttajataustaisia lapsia, joilla on erilaisia kielitaustoja. Tutkimusta tehdessä keskusteluissamme nousi usein esiin, kuinka tärkeää on, että varhaiskasvatuksen henkilökunnalla on mahdollisuus käyttää visuaalisia keinoja vuorovaikutuksessa lasten kanssa, joilla ei ole sama kielitausta kuin henkilökunnalla. Vaikka tutkimuksemme aihe keskittyikin varhaiskasvatuksessa oleviin maahanmuuttajataustaisiin lapsiin, emme voineet olla pohtimatta kommunikoinnin rikastuttamista myös huoltajien kanssa. Jos maahanmuuttajataustaiset huoltajat osaavat suomea vain vähän, voi heillä olla haasteita esimerkiksi varhaiskasvatukseen liittyvien termien ymmärtämisen kanssa, jolloin kuvallisesta tuesta voi olla apua. Kuvien avulla myös lasten on mahdollista tuoda esille omia tarpeitaan ja halujaan ilman suomen kielen osaamista. Tällaisilla toimilla voidaan edistää tasa-arvoista varhaiskasvatusta ja yhteiskuntaan integroitumista.

Saavutimme omat tavoitteemme opinnäytetyön tekemiseen liittyen. Yksi tavoitteistamme oli opetella tutkimuksen tekemistä. Tutkimuksen tekeminen osoittautui haastavaksi ja yllättävän hitaaksi prosessiksi. Opimme, millaisia asioita tutkimusta tehdessä on hyvä ottaa huomioon, ja etenkin tutkimuksen suunnitteluvaiheen tärkeys korostui. Huomasimme, että esimerkiksi tutkimusmateriaalin kerääminen vei enemmän aikaa kuin odotimme. Vaikka olimme aikatauluttaneet tutkimuksen tekemisen, emme voineet vaikuttaa esimerkiksi siihen, milloin vastaajilla oli riittävästi aikaa kyselyn täyttämiseen. Pula riittävästä varhaiskasvatuksen

henkilöstöstä ja rajalliset resurssit saattoivat vaikuttaa myös meidän aineistonkeruumme haasteisiin. Tutkimuksen huolellinen suunnittelu ja aikataulutus on tärkeää sen etenemisen kannalta. Vaikka olimme laatineet suunnitelman ja aikataulun, joustimme siitä hieman liikaa omien työkiireidemme takia. Jälkeenpäin ajateltuna olisimme pitäytyä alkuperäisessä opinnäytetyön toteutuksen aikataulussa tiukemmin ja näin ollen saada myös tutkimus aikaisemmin valmiiksi.

Vallitsevan koronatilanteen vuoksi päätimme heti tutkimusta suunnitellessamme, että toteutamme tutkimuksen Webropol-kyselynä. Tutkimuksen toteuttaminen esimerkiksi teemahaastatteluna olisi voinut tuoda esille erilaisia vastauksia tai näkökulmia aiheisiin. Vastausten vähäinen määrä sai meidät pohtimaan myös sitä, olisivatko vastaukset voineet olla enemmän toisistaan poikkeavia, jos vastauksia olisi kerätty esimerkiksi koko päiväkodin henkilöstöltä. Pohdimme olisiko vastauksissa mahdollisesti tullut ilmi tyytymättömyyttä kuvien käyttöön tai noussut esiin laajemmin kehittämisehdotuksia. Koemme kuitenkin, että saimme tarpeeksi tietoa opinnäytetyön laajuuden vaatimuksiin nähden, mutta aiheen yleisen käsittelemisen kannalta vastausten suurempi määrä olisi voinut olla tarpeen. Pohdimme myös, olisiko vastauksissa ollut mahdollisesti enemmän eroavaisuuksia, jos vastaajissa olisi ollut myös yliopistossa varhaiskasvatusta opiskelleita varhaiskasvatuksen opettajia. Suunnittelimme kysymykset niin, että saisimme vastauksia opinnäytetyömme kannalta oleellisiin asioihin. Pohdimme aineistonkeruun jälkeen, olisivatko erilaiset sanavalinnat tai kysymysten toisenlainen muotoilu voineet vaikuttaa vastauksiin. Tutkimustuloksia analysoidessamme huomasimme, että kyselyn viimeinen kysymys oli ymmärretty eri tavalla, kuin olimme sen tarkoittaneet. Se ei kuitenkaan vaikuttanut aineiston analysointiin, sillä saimme silti aiheeseen oleellisesti liittyvää tietoa. Tämän havainnon myötä osaamme jatkossa miettiä tarkemmin kysymysten sanavalintoja ja käyttää testiryhmää, jonka avulla varmistamme, että kysymykset ymmärretään tarkoitetulla tavalla.

Tavoitteemme oppia ymmärtämään kuvien käytön merkitystä vuorovaikutuksen tukena toteutui etenkin kyselyn kautta saatujen vastausten pohjalta. Alan asiantuntijoilta saatu kokemustieto vahvisti esimerkiksi teoriapohjan myötä esiin tullutta päiväjärjestyksen käytön hyödyllisyyttä. Sosionomiksi kouluttautuva voi suuntautua opinnoissaan ja työelämässään varhaiskasvatukseen, joten esimerkiksi siihen liittyvillä opintojaksoilla kuvien käytöstä voisi olla hyvä saada opetusta. Tutkimustulokset olivat hyvin peilattavissa meidän molempien omiin kokemuksiin varhaiskasvatuksessa työskentelystä. Jos meillä ei olisi lainkaan omia kokemuksia esimerkiksi siirtymätilanteiden haasteista tai toiminnan ohjaamisesta, olisi tutkimuksen vastausten käytännönläheinen hahmottaminen voinut olla haastavampaa. Vastausten avulla saimme

vahvistusta aiempaan osaamiseen ja rohkaisua olla aktiivinen kuvien käyttäjä ja tiedon jakaja yhteisössä.

Sosiaalialan kompetenssit ohjasivat opinnäytetyöprosessiamme alusta loppuun. Sosiaalialaa ohjaavia kompetensseja ovat eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, palvelujärjestelmäosaaminen, kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, tutkimuksellinen kehittämis- ja innovaatioosaaminen sekä työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen (Soamk, Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit). Tutkimustulosten perusteella saimme tietoa siitä, miten varhaiskasvatuksen opettajat käyttävät kuvia vuorovaikutuksen tukena maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa. Tulokset auttoivat meitä vahvistamaan eettistä osaamistamme pohtimalla tasa-arvon edistämistä varhaiskasvatuksessa lasten kielitaustasta riippumatta. Eettinen osaamisemme kehittyi opinnäytetyön luotettavuuden ja toteuttamisen arvioinnissa sekä opinnäytetyöprosessin reflektioivassa pohdinnassa. Varhaiskasvatuksen asiakastyöosaamisessa tulee ottaa huomioon asiakkaiden yksilölliset tarpeet työmenetelmien valinnassa. Opinnäytetyössämme havainnollistui, miten kuvien käyttö toimii työmenetelmänä ja miten eri tavoin asiakkaat voivat höytyä siitä. Lapsille tarjottava varhaiskasvatus edistää lasten hyvinvointia ja ehkäisee syrjäytymistä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna opinnäytetyössämme esille tulleet ilmiöt tukivat yhteiskuntaosaamisemme kehittymistä. Kehitimme tutkimuksellista kehittämis- ja innovaatioosaamistamme toteuttamalla opinnäytetyön tutkimuksena meitä kiinnostavasta, sosiaalialaan liittyvästä aiheesta ja tulkitsemalla siitä saatua aineistoa. Työyhteisö-, johtamis- ja yrittäjyysosaaminen kehittyi opinnäytetyön laadun, tulosten ja vaikutuksen arvioinnissa sekä siinä, että toteutimme ensimmäistä kertaa itse tutkimuksen.

Olemme tarkastelleet opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta aineistonkeruun eli kyselyn osalta tutkimuksen toteuttamisesta kertovassa luvussa. Tässä kappaleessa käsittelemme luotettavuutta ja eettisyyttä koko opinnäytetyön osalta. Tutkimuksen eettisyys perustuu siihen, että tutkimuksessa noudatetaan hyvää tieteellistä käytäntöä. Hyvään tieteelliseen käytäntöön kuuluu toimia rehellisesti, huolellisesti ja tarkasti tutkimustyössä, tuloksia tallentaessa sekä niiden esittämisessä ja arvioinnissa. Tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmien tulee olla eettisesti kestäviä. Muiden tekemää työtä ja saavutuksia tulee kunnioittaa ja arvostaa niitä omassa tutkimuksessa käytettäessä. Tutkimus tulee suunnitella, toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti tieteelliselle tiedolle asetettujen vaatimusten mukaisesti. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.) Perehdyimme hyvään tieteelliseen käytäntöön tutkimusprosessimme alussa, ja olemme noudattaneet sitä. Aiheen valinnan jälkeen etsimme aiheeseen liittyvää tutkimustietoa sekä perehdyimme muuhun

lähdemateriaaliin laajasti käyttäen kirjoja, julkaisuja ja tutkimuksia. Valmiina olevaan aineistoon tulee suhtautua kriittisesti, eli on oltava lähdekriittinen ja valmiina muokkaamaan, yhdistelemään ja tulkitsemaan (Hirsjärvi ym. 2009, 189). Tarkastelimme tutkimiamme aineistoja kriittisesti ja pohdimme kunkin lähteen sopivuutta juuri meidän tutkimukseemme. Olemme merkinneet kaikki käyttämämme lähteet opinnäytetyömme teoriaosuuksiin ja lähdeluetteloon selkeästi. Emme myöskään toteuttaneet mitään tutkimukseen liittyviä toimia ennen tarvittavia lupia.

Kriittinen ja arvioiva työote parantaa tutkimuksen pätevyyttä, ja oman tutkimuksen reflektioiva tutkiskelu on oleellista sen arvioinnin kannalta. Tutkimusprosessin elementtien, vaiheiden sekä aineiston syntymisen mahdollisimman tarkka kuvailu lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. Kaikki tutkimuksen aikana tehdyt valinnat, ongelmat sekä haasteet on myös hyvä dokumentoida, sillä ne vaikuttavat tekijöiden näkökulmiin. (KvaliMOTV. Tutkimuksen arviointi – reflektointi.) Olemme tarkastelleet opinnäytetyötämme kriittisesti sekä reflektoineet työtä kokonaisuutena. Opinnäytetyön reflektointi on ollut jatkuvaa ja sen avulla olemme pystyneet tarkastelemaan omia toimintatapojamme sekä ajattelumaailmaamme. Reflektointi on tärkeä osa ammatillista kasvua, joten koemme tärkeäksi tehdä sitä jo ennen työelämää. Hirsjärven ym. (2009, 261) mukaan tutkimuksessa käytetyt menetelmät tulee selittää ja kuvailla huolellisesti, jotta lukijalla on mahdollisuus arvioida menetelmien ja saadun aineiston luotettavuutta. Olemme kuvailleet kaikki opinnäytetyön vaiheet selkeästi ja tarkasti, jotta niistä saa todenmukaisen kuvan siitä, mitä opinnäytetyöprosessin aikana on tehty.

Koemme, että tutkimuksessa nousi esille varhaiskasvatuksen arjen toiminnan kannalta tärkeitä seikkoja, joiden tutkiminen myös jatkossa voisi olla tarpeen. Meidän tutkimuksessamme ei esimerkiksi tullut ilmi, kokevatko varhaiskasvatuksen opettajat saavansa työelämässä tarpeeksi koulutusta kuvien käyttöön. Aiheesta voisi tehdä jatkotutkimusta ja selvittää, onko henkilöstön kuvien käytön osaamisessa kehitystarpeita. Tutkimuksessa voisi tarkastella, millaista ohjausta ja opastusta henkilökunta saa kuvien käyttöön liittyen ja koetaanko se riittäväksi.

LÄHTEET

Adenius-Jokivuori, Merja 2004. Kielen ja kommunikaation kehityksen tukeminen. Teoksessa Erityiskasvatus varhaislapsuudessa (toim. Päivi Pihlaja & Riitta Viitala). Helsinki: WSOY.

Ahonen, Liisa 2015. Varhaiskasvattajan toiminta päiväkodin haastavissa kasvatustilanteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Viitattu 29.5.2021. <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/98158/978-951-44-9971-5.pdf>

Ahonen, Liisa & Roos, Piia 2021. Untuvikot: alle 3-vuotiaiden pedagogiikka. Jyväskylä: PS-kustannus. E-kirja.

Alijoki, Alisa & Pihlaja, Päivi 2017. Pedagogiset rakenteet ja ratkaisut lasten erityisen tuen tarpeiden näkökulmasta. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja (toim. Eeva Hujala & Leena Turja). Jyväskylä: PS-kustannus.

Aro, Tuija & Siiskonen, Tiina. 2014. Millaista on hyvä tuki? Teoksessa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa (toim. Tiina Siiskonen, Tuija Aro, Timo Ahonen & Riitta Ketonen) 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Gyekye, Marjaana & Ruponen, Ulla-Mari 2018. Suomi toisena kielenä: oppimisen haasteet, ohjaus ja pedagoginen toiminta. Teoksessa Varhaiserityiskasvatus (toim. Päivi Pihlaja & Riitta Viitala). Jyväskylä: PS-kustannus.

Hakamo, Maija-Leena 2011. Puhekuplia – Lapsen puheen ja kielellisen tietoisuuden kehittäminen. Helsinki: Lasten Keskus.

Halenius, Outi. Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa. 2012. Helsingin yliopisto. Käyttämistieteellinen tiedekunta. Pro gradu – tutkielma. Kuvallisen materiaalin pedagoginen käyttö päiväkodissa (helsinki.fi)

Halme, Katjamaria & Vataja, Anita 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hassinen, Sirje 2005. Lapsesta kasvaa kaksikielinen. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009. Tutki ja kirjoita. 15.uudistettu painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Huhtanen, Kristina 2005. Avusteinen kommunikointi - esineillä ja kuvilla kommunikointi. Teoksessa Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa vuosituhannen taitteessa (toim. Kristina Huhtanen). Helsinki: Kehitysvammaliitto.

Kananen, Jorma 2019. Opinnäytetyön ja pro gradun pikaopas – Avain opinnäytetyön ja pro gradun kirjoittamiseen. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kangas, Jonna, Lastikka, Anna-Leena & Karlsson, Liisa 2021. Voimauttava varhaiskasvatus. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Ketonen, Ritva, Launonen, Kaisa, Ikonen, Alisa, Salmi, Paula, Palmroth, Anne, Röman, Marjatta & Mattinen, Aino 2014. Kieli ja viestintä. Teoksessa Joko se puhuu? Kielenkehityksen vaikeudet varhaislapsuudessa. (toim. Siiskonen, Tiina, Aro, Tuija, Ahonen Timo & Ketonen Riitta 2014) 4. uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kiviniemi, Kari 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2 - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin (toim. Raine Valli & Juhani Aaltola). Jyväskylä: PS-kustannus.

Kontu, Elina 2004. Lapsi ja autismi. Teoksessa Erityiskasvatus varhaislapsuudessa (toim. Päivi Pihlaja & Riitta Viitala). Helsinki: WSOY.

Koppa, Jyväskylän yliopisto, Kokemuksen kuvaaminen. Viitattu 16.8.2021.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/ongelmanasettelu/kokemuksen-kuvaaminen>

Koppa, Jyväskylän yliopisto, Laadullinen tutkimus. Viitattu 17.8.2021.
<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kotoutuminen.fi, Kotoutumissuunnitelma. Viitattu 6.1.2022.
<https://kotoutuminen.fi/kotoutumissuunnitelma>

KvaliMOTV, Koodaus. Viitattu 16.11.2021.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_2_2.html

KvaliMOTV, Teemoittelu. Viitattu 16.11.2021.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html

KvaliMOTV, Teoria ja tutkimus. Viitattu 2.12.2021.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_2.html

KvaliMOTV, Tutkimuksen arviointi – reflektointi. Viitattu 2.2.2021.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_3.html

KvaliMOTV, Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Viitattu 17.8.2021.
https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386. Viitattu 14.10.2020.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Malinen, Heidi 2019. Anna lapselle ääni, Kieli- ja kulttuuritietoisuuden voima kasvatuksessa. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Merikoski, Hannele & Pihlaja, Päivi 2018. Puheen ja kielen kehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Varhaiseryityiskasvatus (toim. Päivi Pihlaja & Riitta Viitala). Jyväskylä: PS-kustannus.

Niemitalo-Haapola, Elina, Haapala, Sini & Ukkola, Soile 2020. Lapsen kielenkehitys, Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys. Jyväskylä: PS-kustannus.

Opetushallitus. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. Helsinki 2019. Viitattu 14.10.2020.
https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf.

Opetushallitus. Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus. Viitattu 23.5.2021.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/kulttuurinen-moninaisuus-ja-kielitietoisuus>

Opetushallitus. Maahanmuuttotaustaiset oppijat varhaiskasvatuksessa. Viitattu 6.1.2022.
<https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/maahanmuuttotaustaiset-oppijat-varhaiskasvatuksessa>

Opetushallitus. Vuorovaikutus. Viitattu 23.5.2021.
<https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/mun-elama/sosiaaliset-taidot/vuorovaikutus>

Oulun kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2018. Viitattu 28.10.2021.
https://www.ouka.fi/documents/112792/131455/Oulun+kaupungin+varhaiskasvatussuunnitelma_s_a.pdf/b1e727d4-e721-4836-88cc-d460307201f0

Paavola, Heini & Talib, Marja-Tytti 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Juva: PS-kustannus.

Paavola-Ruotsalainen, Leila & Rantalainen, Katariina 2020. Varhaiset vuorovaikutustaidot. Teoksessa Lapsen kielenkehitys, Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys (toim. Elina Niemitalo-Haapola, Sini Haapala & Soile Ukkola). Jyväskylä: PS-kustannus.

Papunet.net. Millaiset kuvat? Viitattu 29.5.2021. <https://papunet.net/tietoa/millaiset-kuvat>

Sume, Helena 2019. Lapsi, jolla on kuulovamma. Teoksessa Varhaiserityiskasvatus (toim. Päivi Pihlaja & Riitta Viitala). Jyväskylä: PS-Kustannus.

Puura, Kaija & Mäntymaa, Mirjami 2010. Vanhemman ja vauvan vuorovaikutus. Teoksessa Onnistunut imetys (toim. Maila Deufel & Elisabet Montonen). Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.

Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saarinen, Sanna Leena 2014. Aistiseikkailu, Elämyksiä ja toimintaa koko vuodeksi. PS-kustannus.

Smolander, Sini 2020. Monikielisyyteen ja –kulttuurisuuteen kasvaminen. Teoksessa Lapsen kielenkehitys, Vuorovaikutuksen, leikin ja luovuuden merkitys (toim. Elina Niemitalo-Haapola, Sini Haapala & Soile Ukkola). Jyväskylä: PS-kustannus.

Soamk – Sosiaalialan tutkinnot ja kompetenssit. Viitattu 3.11.2021.
<https://www.sosiaalialanverkosto.fi/sosiaalialan-tutkinnot-ja-kompetenssit/>

Tilastokeskus. Maahanmuuttajat väestössä. Viitattu 4.1.2022.
https://www.stat.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa.html#tab1485503695201_1

Tilastokeskus, Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain, 1990-2020. Viitattu 29.1.2022.
https://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vrm__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rl.px/chart/chartViewLine/

Tykkyläinen, Tuula 2011. Ei-sanalliset keinot lasten vuorovaikutuksessa. Teoksessa Lapset kieltä käyttämässä - Pragmaattisten taitojen kehitys ja sen häiriöt (toim. Soile Loukusa & Leila Paavola). Jyväskylä: PS-kustannus.

Varhaiskasvatuslaki 540/2018. Viitattu 18.3.2021.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

SAATEKIRJE

LIITE 1

Hei! Olemme kaksi neljännen vuoden sosionomiopiskelijaa Oulun ammattikorkeakoulusta. Teemme opinnäytetyötä, jossa tutkimme varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukemisessa. Toivomme, että käyttäisitte pienen hetken vastaamalla tekemäämme Webropol-kyselyyn. Kyselyyn vastaaminen vie noin 20 minuuttia. Kyselyn tulokset käsitellään anonyymisti, eikä vastauksia käytetä muuhun kuin opinnäytetyöhömmme.

Kiitämme jo etukäteen vastauksista! Vastaukset ovat meille tärkeitä opinnäytetyömme vuoksi.

Vastausaikaa on 2 viikkoa.

Ystävällisin terveisin Hanna Hokkanen ja Sanna Hämeenniemi

OULUN AMMATTIKORKEAKOULU

MAAHANMUUTTAJATAUSTAISTEN LASTEN VUOROVAIKUTUKSEN TUKEMINEN KUVIEN AVULLA VARHAISKASVATUKSESSA

 Pakolliset kentät merkitään asteriskilla (*) ja ne tulee täyttää lomakkeen viimeistelemiseksi.

Olemme kaksi neljännen vuoden sosionomiopiskelijaa. Teemme opinnäytetyötä, jossa tutkimme Oululaisen päiväkodin **varhaiskasvatuksen opettajien** kokemuksia kuvien käytöstä maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukemisessa. Kyselyyn vastaaminen on meille tärkeää tietoa tutkimustamme varten. Kyselyyn vastaaminen vie noin 20 minuuttia. Kyselyn vastaukset käsitellään anonyymisti.

1. Mikä on käymäsi korkeakoulu? *

- Yliopisto
 Ammattikorkeakoulu

2. Onko sinulla kokemusta kuvien käytöstä työssäsi? *

- Kyllä
 Ei

3. Millaisia kokemuksia sinulla on kuvien käytöstä vuorovaikutustilanteissa maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa? Esimerkiksi missä tilanteissa kuvien käyttäminen on toimivaa ja missä ei?

4. Miten käytät kuvallista tukea maahanmuuttajataustaisten lasten vuorovaikutuksen tukena?

5. Millaiset kuvat ovat kokemuksesi mukaan hyödyllisiä vuorovaikutuksen tukena?

6. Minkälaisia kokemuksia sinulla on....

- a) kuvien oikea-aikaisesta käytöstä
- b) kuvien määrästä ja niiden sijainneista

7. Minkälaisia kokemuksia sinulla on ohjauksesta ja opastuksesta liittyen kuvien käyttöön?
